

Zoals ook al in het Contactblad 25 gemeld, heb ik in december 1995 bij het European Invertebrate Survey (EIS-NL) te Leiden een maand gewerkt aan het invoeren van oude libellengegevens uit de periode 1900-1950. Hieronder een samenvatting van mijn lezing gehouden op de Libellenstudiedag 1996 waarin ik had verteld over enkele opmerkelijke zaken die ik daarbij tegen was gekomen.

Marcel Wasscher

Libellen en libellenstudie 1900-1950

Een belangrijk man voor de kennis van de libellen van rond de eeuwwisseling was Herman van der Weele. Zijn hoofdinteresse waren de netvleugeligen (Neuroptera) waar toen ook de libellen toe werden gerekend. Binnen de netvleugeligen ging zijn aandacht met name uit naar mierenleeuwen en gaasvliegen: de libellen waren eigenlijk voor hem een bijzaak. Desondanks promoveerde hij wel in 1906 aan de Universiteit van Bern op een proefschrift over de gonapophysen van libellen. Interessante waarnemingen van libellen deed hij onder meer in de omgeving van Den Haag. Hij nam daar in enige jaren vele soorten waar, waaronder bijvoorbeeld regelmatig *Leucorrhinia pectoralis*. Deze soort is recent niet meer in de duinen waargenomen (laatste waarneming 1987), maar behoort daar gezien de waarnemingen van Van der Weele van nature zeker thuis. Helaas overleed hij reeds in 1910, toen hij pas dertig jaar oud was in het toenmalige Nederlandsch Indië aan cholera.

Pas vanaf 1918 zou weer intensief naar libellen worden gekeken. Dit gebeurde door Maus Lieftinck (1904-1985), later bij gestaan door Dirk Geijskes (1907-1985). Rond het verschijnen van de *Odonata Neerlandica* (verschenen in 1925-1926) was er een opleving van activiteiten rond waarnemingen over libellen. Ondermeer plaatste Jac.P. Thijsse een oproep in het weekblad 'de Amsterdammer'

voor gegevens over de in mei 1925 door hem geconstateerde massale trek van *Libellula quadrimaculata*. Nadat ik recent de op deze wijze verzamelde gegevens analyseerde bleek de meest aannemelijke plaats waar de miljoenen individuen van deze soort vandaan kwamen, de duinwateren van Texel te zijn. Binnenkort zal over deze analyse een uitgebreid artikel in De Levende Natuur verschijnen (Wasscher, in druk).

Helaas werd deze belangstelling voor libellen in dertiger en veertiger jaren nauwelijks voortgezet. De belangrijkste reden was waarschijnlijk dat zowel Lieftinck als Geijskes in de overzeese gebiedsdelen gingen werken. Daarmee waren de specialisten waarbij eventueel met problemen te rade konden gaan, moeilijk meer te raadplegen. Uit de lijst van nieuwe libellensoorten gemeld na de publicatie van Albarda (1889) (tabel 1) blijkt hoe belangrijk de activiteiten van Lieftinck en Geijskes in de twintiger jaren voor de libellen waren: een derde deel van de nieuwe soorten werd in de periode 1921-1929 verzameld.

In de lezing was ik verder nog kort ingegaan op de verzoeting van Noord-Holland boven het Noordzeekanaal na sluiting van de Afsluitdijk in 1932. Met name de door Gerrit Houtman waargenomen toename van *Lestes viridis* in dit deel van Noord-Holland na 1947 (Houtman, 1951) lijkt met deze verzoeting samen te vallen.

Literatuur

Albarda, H., 1889. Catalogue raisonné et synonymique des névroptères observés dans les Pys-Bas et dans les pays limitrophes. Tijdschr. Entomologie 32: 211-376.

Dijkstra, KD, N. Dingemanse & P. Edelaar, 1995. Zadelibbel *Hemianax ephippiger* te Budel. Een nieuwe soort voor Nederland. Libellennieuwsbrief 1995(5): 6-7.

Geijskes, [D.C.], 1937. [Vondsten van nieuwe en zeldzame Neuropteroidea]. Tijdsch. Entomol., 80: lix-bxiii.

Geijskes, D.C. & J. van Tol, 1983. De libellen van Nederland (Odonata). Bibliotheek KNNV nr 31., Hoogwoud. 1-368.

Heimans, J., 1921. *Cordulegaster inlands!* De Levende Natuur, 26: 110.

Houtman, G., 1951. *Lestes viridis* Vanderl. Ent. Ber., Amsterdam, 13: 259.

Huijs, L.G.J. & H.P.J. Peeters, 1983. *Sympetrum pedemontanum* (Allioni, 1766) in Nederland waargenomen (Odonata: Libellulidae). Ent. Ber., Amsterdam. 44(2): 21-24.

Kiauta, B., 1968. Aantekeningen over Nederlandse Odonata I. *Crocothemis erythraea* (Brullé, 1832) in Nederland. Ent. Ber., Amsterdam, 28: 156-160.

Lieftinck, M.A., 1923. *Cordulegaster annulatus* Latr. (Odonata). f.n.sp. Ent.Ber., Amsterdam 6: 160-161.

Lieftinck, M.A., 1925. [Twee nieuwe aanwinsten voor de Nederlandsche Odonaten-fauna]. Tijdsch. Entomol. 68: xlv-xlv.

Lieftinck, M.A., 1926. *Oxygastra curtisi* Dale f.n.spec. (Odonata). Ent. Ber., Amsterdam 7:43-45.

Lieftinck, M.A., 1929. [Het zuidelijke element in onze fauna en over drie nieuwe aanwinsten voor de Nederlandse Odonatenfauna]. Tijdsch. Entomol., 72: xvii-liv.

Lieftinck, M.A., 1968. Het voorkomen van *Crocothemis e. erythraea* (Brullé) in Nederland, verbeterd en aangevuld. Ent. Ber., Amsterdam 28: 183-184.

Mac Gillavry, [D.], 1911. [revisie collectie van de Brandt leverde *Somatochlora arctica* f.n.sp. op]. Tijdsch. Entomol. 54: lx-bd.

Mac Gillavry, D., 1912. Odonaten gevangen tijdens de zomer-excursie van de Entomologische Vereniging bij Mook, Juni 1912. Ent. Ber., Amsterdam, 3: 269-270.

Wasscher, M. & N. Michiels, 1982. Libellen op een zomerkamp in de Belgisch-Nederlandse Kempen. Stridula 6(3): 11-24.

Wasscher, M.Th, in druk. De Viervlek-libellentrek van mei 1925. De Levende Natuur.

Weele, H.W. van der, 1904. Agnata, Odonata, Neuroptera, Panor-pata en Trichoptera, verzameld gedurende de eerste dagen van juni 1903, aan den Plasmolen (gemeente Mook-Middelaa, Limburg). Ent. Ber., Amsterdam, 1(16): 137-138.

Weele, H.W. van der, 1907. Eerste supplement op den Catalogus der Nederlandsche Neuroptera. Tijdsch. Entomol. 50: 121-128.

Soortnaam	Gemelde datum	Literatuur	leg/det	Overige literatuur	Event.leerdere datum (later gecon.)
Coenagrion mercuriale	01-06-1903	Van der Weele, 1904			
Nehalania speciosa	07-1899	Van der Weele, 1907	leg. De Meijere		
Somatochlora arctica	15-07-1910	Mac Gillavry, 1911	leg. Van de Brandt		
Ischnura pumilio	23-06-1912	Mac Gillavry, 1912	leg. De Meijere		07-1899
Cordulegaster boltonii	08-06-1921	Lieftinck, 1923		Zie ook Heimans, 1921	1895
Coenagrion armatum	20-05-1924	Leiftinck, 1925			19 ^e eeuw
Sympecma braueri		coll. Lieftinck, 1925			
Oxygastra curtisii	21-06-1925	Lieftinck, 1926	leg. Geijskens		
Sympetrum fonscollombii	03-08-1927	Lieftinck, 1929	leg. Geijskens		03-07-1927
Leucorhinia albifrons	10-07-1927	Lieftinck, 1929	leg. Geijskens		
Aeshna subartica		coll. Lieftinck, 1929			
Erythromma viridulum	03-07-1936	Geijskens, 1937			
Anax parthenope	1938	Lieftinck, 1952a	leg. Willemse		
Aeshna affinis	30-08-1951	Lieftinck, 1952		Lieftinck, 1929 was foute determinatie	
Crocothemis erythraea	01-07-1959	Kiauta, 1968	leg. Kortenoever	Zie ook Lieftinck, 1968	
Sympetrum meridionale	coll (19 ^e eeuw)	Geijskens & Van Tol, 1983	det. Lieftinck, 1968		
Sympetrum pedemontanum	04-08-1982	Huijs & Peeters, 1983		Wasscher & Michiels, 1982	27-07-1982
Hemianax epphipiger	15-07-1995	Dijkstra, Dingemanse & Edelaar, 1995			

Tabel 1: Nieuwe libellensoorten gemeld uit Nederland na de publikatie van Albarda (1889). Albarda (1889) geeft 52 soorten voor Nederland op (eigenlijk 53 maar later bleek *Coenagrion ornatum* verkeerd gedetermineerd te zijn). In ruim 100 jaar daarna zijn 18 nieuwe soorten uit Nederland gemeld, hierboven in volgorde van publicatie datum gezet.

Opmerking: Leg/det staat voor de verzamelaar of diegene die de eerste keer die soort op naam heeft gebracht. Hier staat slechts een naam genoemd indien deze persoon een ander is als diegene die de publikatie geschreven had.